

تۆرك يوردى

تۆرك ادىباتلىرى مركزى ھېيئىتى طرفىدىن نەشر اولغۇر.

جلد ۲

تەمۈز ۱۳۴۱

نومۇر ۱۰

هیتیت آثاریه عامه تدقیقات

حفریات

۱۹۱۵ سنه سنده و جهان حربنك اك بجرانلی بر زماننده و یانه دارالفنوی مدرسلرندن ، فقط عرقا و حسا بر (چك) اولان دوكتور (بدريخ - هروزی) ، (هیتیت) یازیسنی اوقومغه موفق اولدیغنی اعلان ایدرك عرفان عالمی حیرت اینجده براقدی ؛ او (هیتیت) لركه : میلاد عیسی دن اول ۱۰ نجی و ۲۰ نجی عصرلر آراسنده احوال عالم اوزرنده حتی بابلیلر و مصرلیلر قادار مهم حرثی ، عرفانی و سیاسی بر تاثیر اجرا ایله مشاردر .

یالکیز ، بوسویله دیکمز چك پروفسورك تبعاتی Champollion (شامپولیون) ، Grotfend (غروتوفند) و سر (هنری راولینسون) ك تدقیقاتندن اساسی صورتده تخالف ایله یوردی . محكوكات قدیمه نك بواوچ بویوك قارئی بووقته قادار آكلاشیلماسی غیر قابل کورینن اشارت و علامتلر ایچون بر طریق حل آرامشلر و بولمشلردی . فقط چك پروفسوری (هروزی) ، قدیم شرق قریب حقنده اودرجه درین بر اختصاصه مالك بولان پروفسور A. H. Sayce (ا. ه. سیس) کی بر ذاتك بیله هیتیت هیروغلیفلری دینیان محكوكاتی اوقومقده دوچار مشكلات اولدیغنی کورونجه کندیسنه باشقه بر طریق تحری واستکشاف بولدی . « هیتیت » لرك بیقتوغرافیق یعنی رسم یازیس دیه ترجمه سی اك مناسب اولان محكوكاتنك اوقونماسنی بر تصادف مسعوده ترك ایدرك، نظردقتنی (۱۹۰۶-۱۹۰۷) سنه سنده بوغاز کوبنده کی هیتیت مرکز اداره سنده H. Winckler (ه. وینکلر)

طرفندن کشف ایدلش اولان وثائقه چویردی که: بونار محروطی الشکل حروفات ایله و هیتیت قراللیک لسان رسمیسنده یازیلش ایدی . پروفور بونلری تدقیق ایدرک هیتیت لسانه داتر برشی اوکریمکه اوغراشیرکن کمال تعجبله بولسانک هند آوروپائی شعبه سنه مشابعت و صهریتی اولدیغنی وایتالیان - کلت و ایرانیان غروپنه مربوط بولندیغنی کشف ایتدی .

بوکون (هیتیت) لسانک منسوبیتی و ماهیت و حروفی مسئله سنک پروفور (هرورنی) طرفندن حل ایدلدیکی عمومیتله قبول ایدلمکده در . پروفور شیمدی (هتیتیکا) Hethitica نامی آلتنده هیتیت لسانه ، هیتیت تاریخنه ، آرکئولوژی نه و هیتیتلره داتر دیگر تبعاعه متعلق بر سلسله آثار نشر ایتیمکده در . بو اثرلر الیوم پارسده طبع و نشر ایدلمکده اولوب تقریباً قبل المیلاد ۱۳۵۰ تاریخنه عائد بر هیتیت مجله قانونک فرانسه زجه یه ترجمه سیله باشلایور .

پروفور (هرورنی) هیتیت لسانک سرائرینه تدریجاً واقف اولدیغنی فستده هیتیتلرک شرق قریبک سیاسیات ملیه سی اوزرنده کی تأثیراتنک اهمیتیه ده آکلامقده در . عین زمانده دو قنور ، هیتیت ماتنک حیات سیاسی و عرفانه داتر بوکون بزم مالک اولدیغیز معلوماتک باشلیجه اثر تصادف بولندیغنه ده زیاده قناعت کتیرپور . بو آنه قدر هیتیت بقایاسنک متفرق اوله رق ، بریر بولندیغنی چوق واسع ساحه نی ، یعنی شرقی آناتولینک اوچده ایکیمی ایله آناتولینک جنوب ساحلنی ، یوقاری فرات حوضه سنی ، مزو پوتامیانک شمال غربی قسنی ، شمالی و مرکزی سوریه نی ده چوق مهم هیتیت آثار عرفانی بقیه لرینه مدفن فرض ایلدیگمزه کوره ، دو قنور (هرورنی) امید ایدیور ایدی که : هیتیتلرک ، زمانلرنده کی اک مدنی ایکی ملت ایله ، یعنی بابلیلر و مصرلیلرله تماسه کلدکلری حدودلرده هیتیتلرک هیروغلیفیک محکوکاتنی اوقومغه یاردیم ایدمکک ایکی طرفلی بر لسانه تصادف اولنه بیلسین ؛ اشته بودوشونجه و امید ایله پروفور ، چک دولتنک تأسنی متعاقب (براغ) دارالفنوننده سامی لسانلر و قدیم شرق تاریخی کرسی تدریسه کچنجه ، هیتیتلرک آناتولیده کی ساحه قدیمه لرینه ، خصوصیه قدیم Khatti (خاتی)

قرالنی حدود لرینک بابلیلر و مصر لیلرله تماس ایتدیکی نواحی به برسیاحت فیه یایمق ایسته دی . چقوسلو و اقیا حکومتی ، چهك آقاده میسی و برطاقم زنکین حامیلر همان مصارفه اشتراك ایده رك قیصه برمدت ظرفنده پروفه سورك امرینه ۵۰۰۰۰۰۰ چهك قرونی جمع واحضار ایتدیلر .

دوقتور (هر روزنی) ایلک سنه ظرفنده شو مواقعهده خفریات اجراسنی تصمیم و ترتیب ایتشدی : - Bashan (باشان) ده کی (شیخ سعد) موقی که : عصر لردن بری متقی و صبور حضرت یعقوبه عائد روایات ایله مشهوردر . آسیای صغرا ده قیصری که : برچوق سنه لردن بری نقل و فروخت اولنان محروطی (قبادوقیا لوحه لری) - محل کشفاری تمامیه معلوم اولماقوله برابر - بورادن اطرافه داغلمقدهدر . بونلردن باشقه مزوپوتامیاده شیمدی به قدر کشف و تدقیق ایدیله مش اولان (تل الواشاق) موقی وار ایدی که : دوقتور (هر روزنی) ، بوراسنک بزه تل العمارنه لوحه لردن معلوم اولان (میتانی) Mitanni ایمپراطور لغنك مركزی اولدیغه قائل بولنیور . دوقتور بکن سنه ابتداسنده استانبوله کلدی و تورکیه موزه سی مدیری خلیل بك توسطیه ، و تورکیه حکومتك بر قومیسری نظارتی آلتنده قیصریده ایکی تپه ده خفریات یایمق ایچون مساعدده نامه استحصال ایله دی . آنجق بوغاز کوینده تورکیه حکومتی بالذات اجرای خفریات ایتك ایسته دیکندن ، دوقتور استانبولدن سوریه به کچه رك فرانسه حکومتدن ده شیخ سعدده خفریات مساعدده سی استحصال ایتدی . بوراسی بکن عصر اثناسنده جزایر امیری عبدالقادر اوغلی شیخ سعد طرفندن تأسیس ایدیلش کوچوك برسیاهی قریه سی اولوب شام شهرینی (المزیرب) ده کی شمند و فرالتصاق نقطه نه وصل ایدن جاده اوستنده کاشندر . بوراسی (شوماهر) ك فرعون ایکنجه (رامزس) عائد بر محكوك لوحه بولمش اولماسیله مشهوردر . بوقریه نك جنوب شرقیسنده « صخره ایوب » اسمنده بر مسجد اولوب مذکور (رامزس) طاشی ایشته بو جامع ایچریسندهدر . عربلر بوكا « ایوب طاشی » نامی ویررلر .

۴ نيسانده ايشته بوراده دوقتور (هرورنى) بوطاشنه ياقين حفريات يانمغه باشلامشدر . بو (مونوليت) عيني زمانده دها صوكره كى دورلره طاند بر يونان قديم (آلوز) معبدىنك موقعى ده كوسترييور ؛ بونك جبهه سنده ده دوقتور (هرورنى) ، محلى معبودك عبادتنه مخصوص بر (عمورى) معبدى كشف ايله دى . يك زياده بوزولمش هيه روغليغ محكوكاكدن بومعبودك اسمنك (آرقان سافون) اولديغنى استخراج ايتمشدر . بومعبودك جبهه دن كورونيشى بك صنييع طرزده طاش اوزرينه حك ايديلمشدر . باشنده ايكي غايت بويوك بوينوز واردر . (رامرس) ك عبادت واحتراماتى قبول ايدر بر وضعيتده در . بوموقع واسعا انتشار ايتمش بر عقيدة دينيه نك مركزى ايدى . بو عقيدة اوله اوراده ياشايان « عمورييلر » آراسنده مؤخرآده يرلرينه قائم اولمش آراميلار ايچنده مظهر قبول اولمشدى . دها صوكره يونانليارده بو عقيدة يى (مذهبي) قبول ايتديلر . مؤخرآ خرسستيانلر ينه بورايه صبريله مشهور حضرت ايوب نامنه حصر حرمت ايله ديلر ؛ بونلرى تقليد آسلمانلر جهده بر مقام مقدس عد اولندى .

بومعبدك اطرافنده عمورييلر ويونانليار طرفندن ياسيلمش برطاقم مباقى موجود اولديغى حفريات نتيجه سنده آكلاشيلدى وبنالرداخانده برطاقم آلات ومواد بولندى . بونلرك آراسنده (بازالت) طاشندن بر حوض ، طاش صو قابلى ، هاوان وهاوان آللى ، اوق تمرلرى (باشلىرى) ، (يونان - روما) وبيرانس دورلرينه مخصوص اوانى زجاجيه ، جام ومعدندن بازوبندلر ، چيغراقلر وروما مسكوكاتى واردر . بونلرك تدقيقى نتيجه سى اوله رق سالف اللد كر مذهبك (يونان - روما) دورنده دور تكاملنه واسل اولديغنى دوقتور (هرورنى) قوتله تخمين ايدىيور ؛ چونكه عمورى دورينه منسوب اولمق اوزره كشف اولنان مواد دها آز ونسبة دها اهميتسزدر . كشف اولنان كتابه لردن ك مهمى كنعانى لسانده يازيلمش بر پارچه در . دوقتور بو كتابه نك ميلاد عيسى دن بش يوز سنه قدر اول يرتاريخه طاند اولديغنى سويله مكده در .

حفرياتده دوام اوله رق نهايت يونتولامش جسيم قبالرله انشا ايدلمش و انجريسى

طوغله ایله مفروش برسنایه تصادف اولمیشدر . بوراده کوریلان برطاش اوزرینه محکوک (هیتیت) آسالنه نظراً دو قنور (هرورنی) بنانك قبل الملامد ایکی بیکنجی سنه لره عائد بولندیغنه حکم ایله مکده در . بو بنا عادتاً برنوع سرایی آکدیرمقده در . طوغله زمیندن آشاغیده ایکی ذخیره آنباری واردر ، که : بونلردن برنده آلان ، سیاهلاشمش بغدادیله دولو سپتار بولنمقده ایدی . بونلردن باشقه اوچ طاش مزارده بولنمیشدر که : بونلردن برینك ایچنده هیتیت طرزنده برمهروارددر . مهرك اوزرنده بر بالی محکوکدر . مزارلردن برنده دهه میرچیویلی وسختیان برصندال طابانی بولنمیشدر که : هوایه معروض اولنجه پارچه پارچه دو کولمکده در .

سرایك اصل مدخلنی محافظه ایدن دیوارك جنوب طرفنده دهه برطاقم بنالر کشف اولنمیشدر . بنالر میلاد عیسی دن اولکی بیک سنه یه عائد بولنمقده در . بو بنالردن برنده کی ذخیره آنبارنده او زمانلر یاقیلمش بغدادی بولنمقده در . بو دیوارك آرقه سننده مرهقع بر تراسه بولنیورکه : مؤخرآ یونان معبدی اولان بنایه منتهی اولمقده در . غرب طرفنده کوزل صورتده یونتولمش طاشلاردن متشکل بر دیوار واردر که : تدریجاً یوکسله رك شماله دوغروکیدور . دو قنور (هرورنی) اولجه بولدیغنی وهپسی یونان دورمه سنه عائد هیكلارك بو دیوارك مواقع مخصوصه سنه موضوع بولنمش اولدیغنی سویله مکده در . بو هیكللردن بالخاصه اوچ قطعه سی ، معبوده (نیکه) نك هیكلاری محفوظ و بوزولماش قالمیشدر و قیرمه لرله مستور بر لباسه بورونمش ، فقط صاغ ممه سی آچیق ، قنادل برقادر ارايه ایتیمکده در . (چك) هیتیت علمیه سی بونلردن باشقه بر طاقم هیكللر دهه بولمیشدر که آرالرنده بر بارکیرك آرقه سننده ، اللرنی قالدیرمش بر جوجوق صورتنده تمثیل ایدیلان (اروس) ده واردر . مع التأسف بو هیكل خیللیجه خساره اوغرامیشدر . عین محله باغیرمقده اولان بردیشی آسالنی تمثیل ایدن دیگر بر هیكل ده بولنمیشدر . آسالنك بولندیغنی بدستال (آیاق) اوزرنده برده ارکك هیكلی اولدیغنی آکلاشیلیورسه ده یوقسم قیریلوب غائب اولمش ، یالکیز بدستالده قالمیشدر . مصر محکوکاتنده کی هیتیتلرک کیدکاری باشلقاره مشابه سیوری بر طوافه طاشیان بر محاربك قباجه

اويولش هيكللى ده، دوكتور (هروژنى) طرفندن، قبل الميلاڧ (۱۰۰۰) سنه اول يرلى برآرتيستك اثرى عد ايدلمكده در . بو هيكل عموريلر آتارندن اولمغله برابر ، ديكر بوتون آتار كې هيتيت تاثيراتنى ارانه ايدور .

ايسته بوكشفياتك دوكتور (هروژنى) يه ويرديكى قناعته نظراً قبل الميلاڧ ايكي بيكنجى سنه لر دورهمى اتناسنده هيتيت تاثيراتى شالدين تا ماوراءالنهر يه و (حوران) حواليسنه قدار نفوذ وحلول ايتمش ايدى . (شيخ سعد) ده بولتان يقاييه كوره ، بوموقع اساساً عموريلر ايله مسكون بولنوردى . عموريلر عبرانى وفنيكه لسانه مشايه برلسانه مالكديلر . فقط حرث نقطه نظرندن هيتيت تاثيرى آلتنده اولدقلى كې احتمال هيتيتلرك تحت حكومتنده ايديلر .

ايكنجى (رامزس) طاشى احتمال صرف ينى بر اثر حرمت اوله رق وضع ايدىلش ايدى ؛ يا خود ايكنجى (رامزس) ايله (خاتى) يعنى هيتيت ايمپراطورلى حكمدارى ايكنجى (خاتوسيل) آراسنده ، هيتيت الكاسيله مصر قديم طور اقلرى حدودىنى تقرر وتعين ايتديرن معاهده اوزرينه بورايه قونيلمشدر .

آناطوليده :

۲۲ مائسده دوكتور (هروژنى) (اردن) نهري جوارنده كى حفرياتنه فيصل ويرهك ايكي كون صوكره يروتدن واپوره بىندى و (مرسين) جيقوب اورادن اولوقيشله استاسيوننه واصل اولدى . بئمه اوتوموبيل ايله ، قديم هيتيت ايمپراطورلغك حدود سياسيه سى داخلىده مهم بر قصبه اولان قيصرى يه كلىدى . يوقارينده سويله ديكمز وجهله Cappacian Tablet (نپا دوقيا) لوحه لرى دىنيلن محكوكات هب قيصريدن كلكده در . بولوحه لردن آكلاشيلديغنه كوره قبل الميلاڧ اوچ بيكنجى سنه لر دوره سنده بوراده چوق بويوك برشهر موجود اولوب بابل شهرى ايله متماڧاً مناسباتده بولتيوردى ، حتى بوشهر آزچوق بابلك بر تجارت مستعمره سى ماهيتنى حائز ايدى .

دوقتور (هرۆزی) هنوز قیصری ده حفریاته باشلاماش ، آنجق شهر جوارنده
حفریات اجرا سنه مساعده ایدیلن ایکی تپه یی تدقیق ایدرک محکوک لوحه لرك ، (قره تپه)
کویته یاقین (کول تپه) دن چیقاریلدقلرینی آکلامشدر . کویایلر دووقتور
(هرۆزی) یه مذکور تپه یی قازارکن بولدقلری برچوق محکوک لوحه لر
کتیرمشلردر ، که : بولرک آراسنده اسرارانکیز بر کتابة پارچه سی ده بولتیوردی .
هرنه قدر برچوق سنه لر اول Du chantre (دوشانتز) بوراده حفریات اجرا
ایتمش ایسه ده دووقتور (هرۆزی) نک فکرنبجه دها یاییله جق چوق ایش واردر .
دوقتور (هرۆزی) کول تپه نک غایت مهم بر حرث مرکزی اولدیغنه قناعت
ایدور . محکوک لوحه لر بوحرنک شبهه کوتورمن علام و بقایا سیدرلر . بو آنه قدر
بوراده بولنان محکوک لوحه لرك عددی ، دووقتور (هرۆزی) نک تحریاتی نتیجه سنده
بوموقعده ده (تل العمارنه) و (بوغاز کوی) نده کی قدر مهم بر خزینه معلوماتک
میدانه چیقاریله جنی امیدنی تقویه ایدیور .

دوقتور (هرۆزی) قیصریدن (طوقات) ه کیتمش و (جومه نک) داغنی
تدقیقه تشبث ایله مشدر . دووقتور (هرۆزی) ، (جومه نک) داغنک هیتیت
محکوکاتنده کی (کیزو وادنا) اولدیغنه قائل بولتیور .
ع . ر . س

أفه نک بایرامی

اوینا ، یانین چیکنک ؛
یانین کونشدن تنک ...
کون سنک ، داوول سنک ؛
بایرامک قوطلو أفهم ! ..

احمد برالدین

اکیلمز باشک کبی ،
کوکلر بولوطلو أفهم ...
داغلر یولداشک کبی ؛
سکا نه موطلو افهم ! ..